DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-84.1-2>

УДК 378.147.227

Бондаренко З.П.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КЛАСИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Анотація. Досліджено теоретичні питання підготовки фахівців у галузі спеціальної освіти в умовах закладу вищої освіти, а саме – в класичному університеті. Представлено аналіз професійної діяльності відомих учених, педагогів-новаторів, студентів і магістрантів, завідувачів кафедри педагогіки у різні часи її існування. Розглянуто напрями підготовки спеціальних педагогів у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара, яка бере свій початок із 2004 року як виконання соціального замовлення закладів спеціальної освіти Дніпропетровщини. Підкреслено, що на кафедрі сформувався міцний науково-педагогічний колектив, здатний до впровадження сучасних принципів, форм і методів навчання, проведення науково-дослідної роботи та надання якісних освітніх послуг студентам. Розглянуто матеріали розробки й упровадження нових навчальних курсів для повноцінної підготовки здобувачів освіти за фахом «Спеціальна освіта».

Ключові слова: спеціальна освіта, заклад вищої освіти, професійна підготовка, студенти, волонтерство, діти з особливими освітніми потребами, дефектолог, тьютор, інклюзія, навчальний курс.

Bondarenko Zoya

Oles Honchar Dnipro National University

TRAINING OF FUTURE TEACHERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN A CLASSICAL UNIVERSITY: HISTORY AND THE PRESENT TIME

Summary. The theoretical issues of specialists training in the field of special education in a higher educational institution, namely, at Oles Honchar Dnipro National University, have been elucidated. The study reflects the historical path of development of one of the well-known departments in the educational institution – the Department of Pedagogy, the same age as the university. The analysis of professional activity of well-known scientists, educators-innovators, the heads of the Department of Pedagogy in different times of its existence has been presented. The main scientific, educational and creative achievements of the teachers, students and graduate students have been characterized. The material on training special education teachers at Oles Honchar Dnipro National University (DNU), which dates back to 2004 as the fulfillment of the social service of special education institutions of Dnipropetrovsk region, has been consistently and logically presented. It is noted that 15 turn-outs of the graduates of this specialty have been carried out, and the vast majority of them successfully work in educational rehabilitation and resource centers and educational institutions of the Dnipro city and Dnipropetrovsk region. It is stressed that the department has formed a strong scientific and pedagogical team of pedagogy and special education, capable of implementing modern principles, forms and methods of teaching, conducting of scientific research work and providing of quality educational services to students, special education teachers, teachers and teaching assistants (tutors), etc. The concept of the professional training components in the process of training and education of future teachers in the field of special education has been considered. The materials on the development and implementation of new training courses for the full training of students of the specialty «Special Education» have been presented. The extracurricular activity of the students as a resource of professional training of future specialists in the conditions of a modern institution of higher education has been revealed. The particular attention is paid to the participation of the students in volunteering and the experience of the public structure at the university – the Center for Social Initiatives and Volunteering of DNU, which has partnerships with many organizations, charitable foundations, resource centers, etc.

Keywords: special education, inclusive education, higher educational institution, professional training, students, children with special educational needs, special needs teacher, tutor, image, voluntary service, educational course.

Постановка проблеми. Відомо, що XXI століття відзначилося зміною парадигми відношення до людей з особливими потребами, в тому числі, змінилося формулювання визначення терміну «особи з особливими освітніми потребами» (далі – особи з ООП), який тепер охоплює однаковою мірою як людей з інвалідністю у важкій формі, так і з середніми за ступенями порушеннями. Із зміною парадигми визначення змінилися підходи до виховання та навчання осіб з ООП. Нині головним завданням суспільства стає не ізолювання таких дітей і людей від загалу, а, навпаки, якомога повніше їх включення у повноцінне суспільне життя, з'являється

розуміння, що ці діти краще розвиваються серед звичайних однолітків та набувають неоціненного соціального досвіду, який не можливо досягти в умовах спеціального закладу.

Сучасні умови організації якісного супроводу життєдіяльності дітей з особливими освітніми потребами вимагають змін не тільки у громадянському, суспільному житті, а й в освітньому просторі сучасної України. Реформування відбувається на всіх ланках педагогічної освіти: дошкільній, початковій, середній і вищій [1; 2; 3]. Значної уваги заслуговує питання навчання та виховання дітей із особливими освітніми потребами. Модернізація освітнього простору обу-

мовлена не тільки змінами у законодавстві, а й у перегляді ставлення до змісту та організації освітньої діяльності [8; 9]. Увага до розвитку інклюзивного навчання вимагає вимогливого ставлення до підготовки майбутніх педагогів. Саме професійна майстерність учителя, його компетентність та іміджеві складники, володіння сучасними методиками, новітніми технологіями є гарантією ефективності навчання дітей.

Дніпропетровська область здавна відома не лише новими технологіями в галузі освіти, а й людськими ресурсами – вчителями та їхнім відповідальним ставленням до педагогічної справи. Саме у м. Дніпро у 2016 р. відбувся Перший з'їзд корекційних педагогів України, темою якого стали актуальні питання соціалізації дітей з особливими освітніми потребами. Ідея заходу – наскільки успішно такі діти зможуть адаптуватися і реалізувати себе, у значній мірі залежить від учителя, від того, яким професійним буде його педагогічний супровід.

Для ґрунтовного розуміння і точного розв'язання багатьох сучасних проблем навчання і виховання молоді, професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі спеціальної освіти, підвищення кваліфікації спеціальних педагогів великого значення набувають питання аналізу, використання досвіду, набутого за весь період розвитку нашого суспільства, освіти, вищої школи зокрема. Питання конкурентоспроможності випускників закладів вищої освіти наразі є актуальними. Історичний підхід дає змогу глибше розуміти закономірності поступу того чи іншого явища, його стану і напрямів подальшого вдосконалення [5; 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності у сфері корекційної освіти досліджували О.В. Безпалько, В.Г. Бочарова, Б.З. Вульфів, В.А. Гладуш, І.Д. Зверева, А.І. Капська, В.О. Липа, О.В. Мамічева, Л.І. Міщик, В.П. Петрович, В.М. Синьов, С.Я. Харченко та ін. Однак усі ці дослідження стосуються загальних питань професійного навчання. Специфіка розвитку теорії і практики професійної освіти майбутніх дефектологів залишається недостатньо вивченою.

Ще А.С. Макаренку у своїй праці «Про виховання» висловив думку про те, що у педагогічній діяльності головне не талант, а майстерність, заснована на умінні, на кваліфікації. Видатний педагог був переконаний, що якість фахівця залежить від якості його навчання [2, с. 19]. Ідеї відомого педагога є актуальними і сьогодні в контексті формування професійної готовності педагогів до роботи в умовах інклюзивної освіти, що розглядається у працях науковців О.Є. Антонової, К.С. Волкової, О.В. Воробйової, О.А. Голук, Н.Б. Зброєвої, А.А. Колупаєвої, О.В. Мартинчук та інших.

За твердженнями науковців В.І. Бондаря, В.М. Синьова, Є.П. Синьової, М.К. Шеремет, реалізація інклюзивного навчання можлива за умов сприяння соціальному, емоційному та когнітивному розвитку дітей із особливими потребами вибору майбутньої професії абітурієнтами ЗВО та аналіз гендерних аспектів цієї проблеми.

Інтерес представляє думка дослідниці І.Н. Хафізулліної про формування інклюзивної компе-

тентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки. Нею були виділені критерії сформованості інклюзивної компетентності майбутніх педагогів: мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний.

Аналізуючи наукові та методичні праці дослідників останнього часу, можна окреслити проблеми інклюзивної освіти в Україні: 1) сучасний стан підготовки фахівців і спеціалістів в Україні для роботи в інклюзивному освітньому середовищі не задовольняє суспільних потреб; 2) якість інклюзивної освіти в закладах загальної середньої освіти не відповідає нормам, оскільки бракує фахівців і ставок для них (психологів, дефектологів, логопедів), здебільшого немає асистентів, перевантажені шкільні психологи; 3) існує методологічна та психологічна неготовність педагогічних працівників, класних керівників, учителів, як у початковій школі, так і предметників до викладання дисциплін для дітей, які мають певні обмеження та особливості; 4) забезпеченість методичними матеріалами для початкової школи оцінюється на рівні 30 %, не говорячи вже про середню школу; 5) мотивація вчителів до впровадження інклюзивної освіти низька через невідповідну їхній роботі зарплатнею та перевантаженням [4; 6; 9; 10].

Таким чином, питання підготовки майбутніх педагогів для спеціальних закладів та освітніх закладів з інклюзивним навчанням є актуальним і значущим, бо це потребує кваліфікованого кадрового вирішення.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, упровадження інклюзії в освітній простір передбачає створення інклюзивних класів, ресурсних центрів, розроблення програм, індивідуальних планів навчання дітей із особливими освітніми потребами, а питання змістової підготовки сучасних фахівців та формування достатнього рівня готовності педагога до реалізації цих завдань виведено за межі обговорення.

Більшість вступників до закладу вищої освіти мають поверхневий уявлення про вибір подальшої професійної діяльності, а також відчувають невпевненість у власних силах. Зауважимо й те, що юнацький вік характеризується інтенсивним психічним, особистісним та інтелектуальним розвитком. У цьому віці виникають психологічні передумови для вибору подальшої долі та, відповідно, питання і проблеми, які потребують рішення і науково обґрунтованих відповідей, які юнаки і дівчата мають навчитися знаходити в житті самостійно. Прикро, але більшість абітурієнтів закладів вищої освіти недостатньо орієнтовані в сьогоденних реаліях соціально-економічних відносин, суспільного життя та знаходяться повністю на утримуванні батьків, а це, в свою чергу, формує специфічний суб'єктивізм та інфантилізм в їхньому професійному самовизначенні [10, с. 77].

У системі вищої освіти, зокрема на факультеті психології та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, існують окремі напрями підготовки фахівців для роботи з особами з особливими освітніми потребами (спеціальні педагоги, дефектологи), але ці фахівці націлені на корекційно-розвивальну

діяльність, а не навчальну. Ці фахівці займатимуть посади асистентів вчителів, спеціальних педагогів, а основну навчальну функцію виконуватиме звичайний вчитель-предметник. Тому ми вбачаємо гостру необхідність формувати готовність майбутніх педагогів до діяльності в умовах інклюзивної школи впродовж здобуття вищої освіти, що забезпечить належне виконання умов інклюзивного навчання та збереже фахівців від нервових та фізичних перенавантажень.

З огляду на це, **метою статті** є узагальнення інформації щодо підготовки майбутніх педагогів в умовах класичного університету до професійної діяльності, щодо створення організаційно-педагогічних умов успішного навчального і позанавчального процесу здобувачів освіти, вивчення передового педагогічного досвіду протягом сторічного існування закладу освіти, яким є ДНУ, визначення ресурсу волонтерської діяльності як складника професійної підготовки студентів до майбутньої професії.

Виклад основного матеріалу. У контексті нашого дослідження актуальним є аналіз напрацювань відомих вчених України про зміст підготовки фахівців спеціальної освіти. Зазначимо, що вимоги до професійної підготовки вчителя-дефектолога, рівня його фахової освіти в різні історичні періоди були різними. Про це стверджує вітчизняний дослідник В.А. Гладуш, вказуючи на те, що вони визначалися насамперед уявленнями про професіоналізм вчителя, які залежали від наступних факторів: розвитку економіки країни, рівня розвитку науки (медицини, психології, педагогіки та її галузі – спеціальної педагогіки, природничих, гуманітарних та інших наук), розвитку загальної та спеціальної освіти, відносин суспільства до людей з порушеннями розвитку, цілей і завдань корекційного впливу на аномальних дітей. Ці проблеми висвітлені в наукових працях Х.С. Замського, І.Г. Єременка, М.З. Кота, Н.Н. Малофеева, С.П. Миронової, Н.М. Назарової, В.М. Синьова та ін. [6; 9].

На думку В.А. Гладуша, значний внесок у розвиток уявлень про професійні якості дефектолога зробив Х.С. Замський. Він у своїх наукових працях відобразив зміни вимог до дефектолога на різних етапах розвитку суспільства, а його учениця А.Й. Живіна розкрила ті знання, вміння та якості, яким повинен був володіти дефектолог у середині 1970-х рр. І.Г. Єременко, аналізуючи діяльність дефектологів допоміжних шкіл стверджував, що педагогічне керівництво учнями здійснюється на жаль не завжди специфічно, тобто далеко не в повній відповідності з особливостями пізнавальної діяльності розумово відсталих дітей. Він вважав за необхідне розробку системи наукових принципів педагогічної діяльності учителя допоміжної школи. Також він вказував на особливі якості педагога, завдяки яким він зможе зацікавити дітей навчальною роботою, знайти правильну форму спілкування з ними і найдієвіші форми виховання їх. Питання рівня професійної підготовки дефектологічних кадрів у дефектологічній теорії вперше почало підніматися і обговорюватися в 1970-х рр., коли дефектологічні факультети педагогічних ВНЗ СРСР перейшли на підготовку кадрів за новими навчальними планами і програмами

(в Україні введено нові спеціальності «олігофренопедагогіка і логопедія» (1964), «олігофренопедагогіка і праця» (1967)), у яких передбачалася нова логічна схема і погодинна сітка викладання психолого-педагогічних дисциплін. Для кожної спеціальності було введено паспорт спеціальності, який включав обсяг суспільно-політичних, психолого-педагогічних і спеціальних знань, а також програму методичних умінь і навичок. Велике значення приділялося вихованню особистісних і професійно-значимих рис учителя. Як стверджує у своєму дослідженні І.М. Яковлева, зміни, які пройшли у вищій педагогічній освіті у цей період, викликали необхідність узагальнення досвіду підготовки спеціалістів дефектологічного профілю і на його основі визначення подальших шляхів розвитку дефектологічної освіти [5, с. 92–101].

Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури підтверджує досить широкий рівень висвітлення науковцями різних аспектів відродження і сучасного становлення інституту гувернерства (О.Л. Зверева, О.В. Корх-Черба, Є.Г. Сарапулова), розробки питань професійної освіти педагогів-гувернерів, напрямів їх педагогічної діяльності, професійних обов'язків, соціально-педагогічних умов, шляхів підготовки домашніх наставників (І.П. Акінішева, А.В. Бардінов, З.Г. Зайцева, Л.І. Кобилянська, О.Б. Колосова, Н.О. Максимовська, Л.В. Пасічник, Н.М. Савельєва, Б.Г. Свиридова, Т.В. Тимохіна, С.Р. Хлебик, О.П. Шароватова та ін.) – складової навчального процесу в підготовці майбутніх спеціальних педагогів, але поза щільною увагою дослідників досі залишаються питання важливості профорієнтаційної роботи щодо отримання абітурієнтами зазначеного фаху, питання розвитку професійних компетенцій особистості гувернера, зокрема, його здатності налагоджувати стосунки не лише з вихованцем, а й з усіма членами сім'ї, у якій він працює, особливо, коли у родині є дитина з інвалідністю [1; 2; 3].

Історія Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара налічує майже століття свого розвитку та процвітання. І це важливий факт для підготовки фахівців педагогічної сфери. Так, існують важливі історичні факти, які відіграють роль і для сучасного стану розвитку вищої педагогічної освіти про те, що наприкінці жовтня 1930 року в Інституті соціального виховання (раніше – факультет соціального виховання) функціонували кафедри педагогіки (також і при Дніпропетровському ФХМІ (1931), дидактики, політехнізації, педології, анатомії та фізіології, які обслуговували підготовку педагогічних кадрів для суспільства, та існував при цьому закладі Дніпропетровський вечірній педолого-педагогічний відділ (до 1933 року), який згодом перевели на заочну форму навчання у Новомосковську.

Значимим є те, що працівниками кафедри педагогіки було започатковано розвиток експериментальної педагогіки в період існування Інституту народної освіти (ІНО). Експериментальним майданчиком виступали: дитсадок, музей соціуму й кабінет експериментальної педагогіки, психології та гігієни. У ДІНО проводилися серйозні дослідження в галузі психології, педагогіки, педології й ними керували відомі вчені, які мають

безпосереднє відношення до Катеринославського університету й до повторного його відродження як Дніпропетровського університету (1933), – професори І.М. Левінсон («Наука о поведении человека» (1929), М.І. Задериголова (завідувач кафедри педагогіки) («История педагогики» (1928), «Нормирование детского поведения» (1931), С.М. Смолинський («Нариси з педагогіки колективу» (1929), В.І. Зиза, доцент Здесенець, Тихонович, Н.Г. Бутович, професор дидактики Зеленський, професор М.С. Брук (1933–1941, 1944, 1946–1952 – завідувач кафедри педагогіки) («Дискуссия по вопросам теоретической педагогики» (1927), «Работа с неуспевающими школьниками» (1934)) та інші. В царині кафедри педагогіки чітко окреслені постаті вчених у галузі педології, педагогіки й дефектології, які зробили значний внесок у розвиток педагогічної й корекційної науки у різні часи, починаючи зі створення закладу й кафедри і до сьогоднішніх днів: професори І.М. Левінсон, М.І. Задериголова, М.Х. Брук, С.А. Данілов, І.Т. Прус, І.О. Рейнгард, В.І. Ткачук, І.В. Распопов, В.А. Гладуш та інші.

Варто зазначити, що заклади вищої освіти, які дають студентам педагогічну професію, залишаються сам-на-сам із проблемами та труднощами і намагаються працювати на перспективу розвитку суспільства. Ця ключова ідея була закладена в Державній Національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), яка наголошує, що педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісної нової національної системи освіти. У зв'язку з цим головна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління педагогічних працівників, підвищенні загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу педагога до рівня, що відповідає його ролі у суспільстві.

Особливого значення набирає підготовка педагогічних працівників для спеціальних навчально-виховних закладів, оскільки система спеціальної освіти як в усьому світі, так і в Україні постійно реформується і ефективно її функціонування безпосередньо залежить від рівня фахової компетентності корекційних педагогів. Це категорія педагогічних працівників, які обізнані з психофізіологічними особливостями розвитку дітей із фізичними та психічними вадами (глухих, слабобачущих, сліпих, слабозорих, сліпоглухонімих, розумово відсталих, логопатів, із порушеннями рухових функцій та ін.), закономірностями їх виховання, освіти та навчання [5; 6; 9].

Саме від цієї категорії педагогів залежить успішне впровадження в педагогічну практику таких інноваційних освітніх проектів, як інклюзивне та інтегроване навчання дітей з порушеннями розвитку, подальше вдосконалення розвитку системи спеціальної освіти.

Проблеми підготовки дефектологічних кадрів в Україні вивчалися вченими-дефектологами упродовж тривалого часу, але, як переконає народна мудрість, «удосконаленню немає меж». З огляду на це кафедра педагогіки та спеціальної освіти Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара обрала таку ініціативну кафедральну тему науково-дослідної роботи другої половини робочого дня в період з листопада 2013 по листопад 2015 рр.: «Удосконалення підготовки корекційного педагога

в умовах університетської освіти». Розроблена тема кафедрального дослідження: «Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості» (2015–2018), за результатами дослідження підготовлена колективна монографія.

Кафедра педагогіки та спеціальної освіти є одним із провідних центрів України у галузі соціальної та спеціальної педагогіки, організації волонтерської роботи майбутніх педагогів в умовах вищого навчального закладу, професійної налаштованості на практичну діяльність у спеціальних освітніх закладах, співпраці з педагогічними колективами із інклюзивним упровадженням.

Кафедра педагогіки (пізніше назва її часто змінювалась у залежності від профілю та напрямів діяльності – педагогіки та психології, педагогіки та корекційної освіти, педагогіки та спеціальної освіти) заснована у 1918 році з початком створення Катеринославського університету. До 1962 року вона мала статус загальноуніверситетської кафедри, а пізніше була приєднана до філологічного факультету й продовжувала функціонувати у його складі до 1984 р., відколи й розпочалася історія виникнення педагогічного факультету (в.о. декана виконував доцент В.І.Ткачук з 30.08.1984 р.).

У різні роки кафедру очолювали відомі учені, педагоги: Михайло Іванович Задериголова (з 1927 по 1930 рр.), Михайло Самійлович Брук (з 1 вересня 1930 по серпень 1941 р., у серпні 1941 р. евакуйований на Північний Кавказ, працював у середній школі, на заочному секторі АзДУ, згодом переїхав до м. Сухумі, де завідував кафедрою педагогіки державного педінституту. У 1943 р. повертається до ДДУ та інституту удосконалення вчителів і продовжує працювати доцентом, завідувачем кафедри педагогіки ДДУ (1944), помічником проректора з навчальної частини ДДУ (1945–1946), згодом знову затверджений на посаді завідувача кафедри педагогіки ДДУ (1946), де і працював до 1952 р.), Сергій Андрійович Данилов (на кафедрі працював з 1945 р. ст. викладачем, завідувачем був обраний за конкурсом у 1951 р. і працював до 1965 р.), Іван Терентійович Прус (з 1965 р. до 1968 р.). У 1968 р. кафедру очолив кандидат педагогічних наук, професор Ігор Олександрович Рейнгард, який є одним із засновників нової наукової галузі – педагогіки вищої школи, особистість високоєрודована, креативна, емоційно компетентна та вмотивована, з родинної династії славетних учених і педагогів вищої школи – Рейнгардів: Людвиг Васильович Рейнгард (1886), перший обраний ректор Харківського університету (1905–1906), Володимир Васильович Рейнгард – харківський зоолог (1850–1912), Олександр Володимирович Рейнгард (1883–1945), ботанік, доктор біологічних наук, засновник Ботанічного саду університету (1929). Разом із братом Леонідом Володимировичем Рейнгардом (1888–19770) стали одними із засновників Катеринославського університету в 1918 р. Обидва завідували університетськими кафедрами аж до початку Другої світової війни. Леонід Володимирович був ембріологом і дуже багато зробив для врятування нашого міста і регіону від малярії. Ось із такої родини вийшов завідувач кафедри педагогіки Ігор Олександрович Рейнгард (1921–2009), який майже 10 років очо-

лював кафедру педагогіки. Пізніше завідувачами кафедри були Василь Іванович Ткачук, Ігор Всеволодович Распопов, Віктор Антонович Гладущ, Сергій Іванович Нетьосов. Нині кафедру очолює канд. пед. наук. доцент Людмила Миколаївна Ніколенко.

Значний вклад у розвиток педагогічної діяльності кафедри внесли відомі педагогічному товариству доценти: Діна Антонівна Курченко, Наталія Іванівна Рейнвальд, Тетяна Іванівна Сущенко, Віра Леоніївна Лебедева, Неллі Леонідівна Меншикова, Галина Яківна Уголева, Людмила Федорівна Войтко, Людмила Василівна Чернишова, Євгеній Тимофійович Коробов, Анатолій Олександрович Чугай, Лариса Андріянівна Сухинська, Сергій Михайлович Шейко та ін.

Напередодні річниці створення спеціальності 016 – «Спеціальна освіта» на факультеті можна впевнено говорити про стан справ та перспективи. У 2019/2020 н.р. навчальний процес кафедри педагогіки та спеціальної освіти забезпечують висококваліфіковані фахівці, базова освіта яких повністю відповідає профілю дисциплін, що викладаються. Це 15 науково-педагогічних працівників, серед яких 1 доктор педагогічних наук, професор, 8 кандидатів наук, доцентів, із них 2 заслужені працівники освіти України, 2 відмінники освіти України, а також старші викладачі та молоді спеціалісти – випускники спеціальності, які виявили хист і бажання продовжувати наукові дослідження та працювати в університеті.

З 2005 р. на кафедру були запрошені фахівці з галузі корекційної педагогіки, кандидати педагогічних наук, доценти: Кароліна Віталіївна Рейда, Віра Василівна Купрас, Лариса Григорівна Гарнюк, які є сумісниками та керівниками навчально-методичних центрів. До числа сумісників, хто приязно ділиться напрацюваннями, належать Юлія Олександрівна Антибура, Вікторія Олексіївна Ісаченко, Ася Олександрівна Чернега, Яна Юріївна Баранець, Анна Олегівна Сорокіна, Ірина Миколаївна Василенко та ін.

Убачаємо, що у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальної освіти, набуттю їх професійних знань, умінь і навичок сприяє навчальна дисципліна «Спецметодика роботи асистента вчителя і губернера», розроблена і впроваджена автором статті, яка вивчається у другому семестрі. Мета курсу полягає у вивченні маловідомого для нинішньої української педагогіки питання індивідуального та колективного губернерського виховання і навчання дитини в домашніх умовах, етапів розвитку губернерства як педагогічного явища, педагогічного досвіду діяльності дефектолога, соціального вихователя, домашнього педагога; змісту та обов'язків діяльності губернера соціального; у розширенні педагогічного світогляду студентів, у навчанні критично сприймати та аналізувати педагогічні теорії, практико-орієнтовані підходи, у використанні губернерських виховних методик на практиці, набутті навичок з організаційно-виховної роботи щодо успішної адаптації до умов життя та реабілітації дітей з вадами [1, с. 25–29].

Особливо важливими є теми, присвячені питанням діяльності губернера у родині, яка виховує дитину з інвалідністю. Під час занять із

вказаної дисципліни звернуто увагу студентів на особливості навчання, виховання й розвитку дитини з вадами у сім'ї: забезпечення базових потреб; вирішення проблем поведінки; навчання навичкам самообслуговування; розвиток комунікативних навичок; розвиток побутових навичок (залучення до ведення домашнього господарства); забезпечення фізичного й психологічного розвитку дитини; оволодіння пізнавальними навичками (підготовка до занять у навчальному закладі) тощо. Звернуто увагу на дотримувannya у роботі з дитиною організації чіткого режиму дня, що допоможе їй у засвоєнні побутових навичок тощо.

Висновки і пропозиції. За останні роки в Україні спостерігається активне вивчення цього питання, накопичено певний досвід, зроблені висновки, проведені експериментальні тренінги для педагогів інклюзивних шкіл, що в цілому допомогло визначитися із змістом інклюзивних компетентностей педагогів та приступити до складання освітніх програм педагогічних спеціальностей. Важливим є і те, що сьогодні вища педагогічна освіта в Україні переживає складні часи трансформації до європейського освітнього простору. Нові стандарти передбачають підготовку фахівця освітньої сфери, який би був здатним, по-перше, визначати педагогічні цілі та успішно досягати їх, по-друге, бути суб'єктом особистісного та професійного зростання. До того ж треба зазначити дуже важливу й необхідну річ – отримувати знання, первинні вміння та навички сьогодні вже недостатньо, необхідно формувати професійні й особистісні компетентності педагогічного працівника. При цьому рівень професійних та особистісних досягнень визначається здатністю і вмінням учитися все життя і застосовувати вивчене на практиці. Тому перед викладачами закладу вищої освіти стоїть важливе завдання – навчити студентів раціонально організовувати свою навчальну діяльність, опановувати техніку особистої розумової праці та вміння працювати з джерельною базою, сучасними інформаційними ресурсами, повноцінно використовувати позанавчальний час, ініціювавши волонтерський рух, волонтеріат в дитячих організаціях, представляти командну роботу, демонструвати лідерські якості тощо. Саме такий підхід дасть можливість підготувати сучасного компетентного фахівця в галузі спеціальної освіти.

У контексті професійної підготовки студентів напряму «Спеціальна освіта» використовуються наукові праці сучасних дослідників цієї проблеми, педагогічна спадщина педагогів минулого тощо. Розроблено і впроваджено нові освітні програми «Спецметодика роботи асистента вчителя і губернера», «Інтерактивні технології в інклюзивній школі» та ін. Подальшим науковим дослідженням може бути вивчення особливостей діяльності домашніх педагогів – губернерів – батьків-вихователів у дитячих будинках сімейного типу, губернерів у якості прийомних батьків і патронатних вихователів.

Насамкінець. Які б часи не гортали сторінки історії, кафедру педагогіки завжди представляли яскраві особистості, майстри педагогічної праці, експериментатори, люди з високою мотивацією і натхненням, готові творити великі справи.

Список літератури:

1. Бондаренко З.П. Гувернерство у контексті професійної підготовки фахівців корекційної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 115. Чернігів : ЧНПУ, 2014. С. 25–29.
2. Бондаренко З.П., Букреева Д.А. Особливості розвитку учнівського колективу в умовах інклюзивного навчання. Збірник матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції «Українська корекційна освіта: історія та перспективи розвитку» 24-25 вересня 2015 р. / за ред. В.М. Синьова, І.П. Колесника. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 18–24.
3. Бондаренко З.П., Синець А.М. Підготовка майбутніх корекційних педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами засобами тренінгу. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Вип. 35, Том IV (17): Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». Київ : Гнозис, 2015. С. 111–119.
4. Гладуш В.А. Інклюзивний освітній процес і волонтерство: досвід співпраці. *Народна освіта. Електронне наукове фахове видання*. 2014. № 4. URL: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2205 (дата звернення: 25.05.2020).
5. Гладуш В.А., Бондаренко З.П., Ніколенко Л.М. та ін. Кафедра педагогіки в персоналіях: історія та сучасність [посібник]. Дніпро : ЛІРА, 2018. 416 с.
6. Миронова С.П. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх учителів до корекційної роботи в освітніх закладах для дітей з вадами інтелекту : автореф. дис. на здобуття ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.03 «Корекційна педагогіка». Київ, 2007. 37 с.
7. Гладуш В.А., Зимівець Н.В., Бондаренко З.П., Ніколенко Л.М. та ін. Педагогіка здоров'я як основа розвитку потенціалу особистості : [колект. моногр.]. Дніпро : ЛІРА, 2020. С. 60–106.
8. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014. № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> (дата звернення: 25.05.2020).
9. Гладуш В.А., Бондаренко З.П., Зимівець Н.В. та ін. Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти : монографія. Дніпро : Акцент ПП, 2015. 323 с.
10. Яцинік А.В. Особливості підготовки майбутніх дефектологів в умовах розвитку інклюзивної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2018. № 4(181). С. 76–79.

References:

1. Bondarenko, Z.P. (2014). Huvernerstvo u konteksti profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv korektsiinoi osvity [Governess activity in the context of professional training of special education specialists]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T.H. Shevchenka*, no. 115, pp. 25–29.
2. Bondarenko, Z.P., & Bukrieieva, D.A. (2015). Osoblyvosti rozvytku uchnivskoho kolektyvu v umovakh inklyuzyvnoho navchannya [Peculiarities of student body under the conditions of inclusive education]. *Proceedings of the Ukrainianska korektsiina osvita: istoriia ta perspektyvy rozvytku (Ukraine, Kyiv, September 24-25, 2015)* (eds. Syniov V.M., Kolesnyk I.P.). Kyiv: NPU named after M.P. Drahomanov, pp. 18–24.
3. Bondarenko, Z.P., & Synets, A.M. (2015). Pidhotovka maibutnikh korektsiinykh pedahohiv do inklyuzyvnoho navchannya ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy zasobamy treninhu [Training of future special education teachers for inclusive education of children with special educational needs by the method of training procedure]. *Humanitarnyi visnyk DVNZ Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody. Mizhnarodni Chelpanivski psykholoho-pedahohichni chytannya*, no. 35, vol. IV (17), pp. 111–119.
4. Hladush, V.A. (2014). Inklyuzyvnyi osvitnii protses i volonterstvo: dosvid spivpratsi [Inclusive educational process and volunteering: the experience of collaboration]. *Narodna osvita* (electronic journal), no. 4. Available at: http://narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2205 (accessed 25 May 2020).
5. Hladush, V.A., Bondarenko, Z.P., Nikolenko, L.M. et al. (2018). *Kafedra pedahohiky v personaliakh: istoriia ta suchasnist* [Department of Pedagogy in persons: history and the present time]. Dnipro: LIRA. (in Ukrainian)
6. Myronova, S.P. (2007). *Teoretyko-metodychni osnovy pidhotovky maibutnikh vchyteliv do korektsiinoi roboty v osvitnikh zakladykh dlya ditei z vadamy intelektu* [Theoretical and methodological bases of training of future teachers for special education work in educational institutions for children with mental development disorders] (PhD Thesis), Kyiv.
7. Hladush, V.A., Zymovets, N.V., Bondarenko, Z.P., Nikolenko, L.M. et al. (2020). *Pedahohika zdoroviia yak osnova rozvytku potentsialu osobystosti* [Pedagogics of health as the base of human potential development]. Dnipro: LIRA, pp. 60–106.
8. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 [On higher education. The Law of Ukraine from 1 July, 2014] / *Verkhovna Rada Ukrainy* [Verkhovna Rada of Ukraine] (electronic journal), no. 1556-VII. Available at: <http://http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14> (accessed 25 May 2020).
9. Hladush, V.A., Bondarenko, Z.P., Zymovets, N.V. et al. (2015). *Udoskonalennia pidhotovky korektsiinoho pedahoha v umovakh universytetskoii osvity* [Advanced training of special education teachers under the conditions of university education]. Dnipro: Aktsent PP. (in Ukrainian)
10. Yatsynik, A.V. (2018). Osoblyvosti pidhotovky maibutnikh defektolohiv v umovakh pozvytku inklyuzyvnoii osvity [Peculiarities of training of future special education teachers under the conditions of inclusive education development]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, no. 4(181), pp. 76–79.